

ідей і здобутків науковця, безумовно, сприятиме подальшому розвитку як теорії, так і практики сучасного шкільного підручника з мови.

Література

1. Іванова О. Майбутнє творимо сьогодні / О. В. Іванова // Підручник XXI століття. – 2003. – № 1–4. – С. 4–5.
2. Гудзик І. П. Побудова тексту підручника як фактор його читабельності / І. П. Гудзик // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Редкол. – К. : Педагогічна думка, 2000. – Вип. 2. – С. 123–127.
3. Гудзик І. П. Лінгвонародознавчий компонент змісту навчання у підручниках з мови / І. П. Гудзик // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Педагогічна думка, 2003. – Вип. 4. – С. 172–177.
4. Гудзик І. Особливості компетентнісно орієнтованих підручників для початкового навчання російської мови / І. Гудзик // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України. – К. : Педагогічна думка, 2006. – Вип. 6. – С. 283–293.
5. Гудзик І. П. Розвиток уміння працювати над навчальним завданням і компетентнісно орієнтований підручник з мови / І. П. Гудзик // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Ін-т педагогіки АПН України, Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки – Луцьк: РРВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – Вип. 7. – С. 157–165.
6. Гудзик І. П. Завдання для розвитку комунікативної компетенції у шкільних підручниках з російської мови / І. П. Гудзик // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Редкол. – К. : Педагогічна думка, 2008. – Вип. 8. – С. 352–361.
7. Гудзик І. П. Семантичний аспект мовних одиниць у підручниках з мови / І. П. Гудзик // Проблеми сучасного підручника : зб. наук. праць / Редкол. – К. : Педагогічна думка, 2009. – Вип. 9. – С. 459–465.

Попович А.С.

ЛІНГВОДИДАКТИЧНІ НАБУТКИ ПРОФЕСОРА

ГРИПАС НАДІЇ ЯКІВНИ

Кандидат філологічних наук професор кафедри української мови Грипас Надія Яківна тридцять дев'ять років (1966-2005 рр.) працювала в Кам'янець-Подільському національному університеті імені Івана Огієнка. Її наукові вподобання – методика навчання української мови, лінгвістичний аналіз

тексту, морфологія та синтаксис української мови.

Аспекти життя й викладацької діяльності Надії Грипас були об'єктом уваги П. Брижака, Л. Марчук, А. Попович, П. Ткачука та інших.

Мета нашої розвідки – окреслити внесок Надії Яківни Грипас у розвиток української лінгводидактики.

Сучасні українські методисти (О. Кучерук, Л. Мельник, А. Нікітіна та інші), викладачі вишів (С. Дубовик, Н. Мединська, Н. Третяк, В. Усатий, Н. Янко), здобувачі наукових ступенів (Л. Алексєєва, Л. Курач, О. Павлик, Н. Сіранчук-Василишина, Л. Філоненко, С. Шумовецька) послуговуються студіями Надії Грипас, обґрунтовуючи зміст, форми і прийоми роботи над текстом, аналізуючи мовленнєвий розвиток школярів і досліджуючи питання використання художніх текстів із навчально-виховною метою.

Для вчителів вийшли друком методичні рекомендації та посібники «Робота над художнім текстом на уроках читання», «Робота над текстом у початкових класах», «Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах» і статті у фахових виданнях «Аналізуючи слово, естетично виховуємо», «Розвиток зв'язного мовлення учнів», «Формування творчої мовленнєвої самостійності учнів», «Два етапи у розвитку зв'язного мовлення учнів», «Лінгвістичний аналіз художнього тексту на уроках української мови», «Розвиток зв'язного мовлення учнів 8 класу на основі пунктуаційних вправ».

Посібник Надії Яківни «Робота над текстом на уроках мови в 4-6 класах» був знаковим у другій половині ХІХ століття, адже дослідження з методики мовленнєвого розвитку учнів були спорадичними. У розвідці розглядалися питання систематичної роботи над текстом у 4-6 класах, розкривалася естетична і смислова навантага слова у творенні художнього образу, давалися конкретні методичні рекомендації щодо застосування різних видів роботи над семантикою слова з урахуванням лінгвістичного аналізу тексту. Н. Грипас небезпідставно стверджує: «Необхідність у систематичній роботі учнів над текстами на уроках мови сьогодні очевидна і незаперечна» [2, с. 4].

До кожного тексту подано тлумачення слів, сформульовано завдання щодо роботи над текстом, для здійснення виховної роботи і повторення вивченого на уроках мови. Формування умінь і навичок мовлення учнів спрямовані від сприймання чужого мовлення до відтворення текстів (переказування) і створення власних висловлювань.

У розвідках «Патріотичне виховання молодшого школяра у процесі роботи над художнім твором», «Естетичне виховання учнів на шевченківських традиціях образності слова» і «Естетичне виховання у процесі розвитку мовлення учнів на основі різних текстів: методичні рекомендації» Надія Яківна досліджує проблему виховання учнів засобами рідної мови.

Особливу увагу методист надає використанню засобів навчання на уроках української мови. Зокрема акцентує на ефективності дидактичного матеріалу (стаття «Складне синтаксичне ціле як дидактичний матеріал», посібники для вчителів «Українська мова: дидактичний матеріал з морфології», «Виховання молодшого школяра засобами дидактичного матеріалу») і аналізує актуальні питання застосування таблиць як найпоширенішого виду наочності («Таблиця як засіб навчання», «Таблиці з української мови для третього класу: навчальний посібник», «Таблиці з української мови: методичні вказівки»).

Зважаючи на те, що Надія Яківна працювала в Огієнковому університеті, в окремих її публікаціях проаналізовані методичні аспекти спадщини І. Огієнка («І. І. Огієнко про рідну мову в школі», «Дидактичний матеріал «Початкової граматики» Івана Огієнка», «Виховна сила Огієнкового слова», «Науково-методична спадщина І. Огієнка і концепція національної школи»).

Актуальними напрямками досліджень Надії Грипас з методики викладання української мови у вищій школі були:

1) формування лінгвометодичної компетенції майбутніх учителів-філологів: «Лінгвометодична підготовка учителя української мови»,

«Підготовка студентів до естетичного виховання учнів на уроках української мови»;

2) методи і прийоми організації самостійної роботи студентів на заняттях з мовознавчих і лінгвометодичних дисциплін: «Самостійна робота з української мови студентів заочної форми навчання: методичні поради», «Роль курсових і дипломних робіт в професійній підготовці студентів», «Ефективні форми організації самостійної роботи студентів»;

3) методика викладання української мови для абітурієнтів: «Українська мова: методичні поради для викладачів та слухачів підготовчих відділень», «Диктант абітурієнта: посібник для абітурієнтів та учнів випускних класів загальноосвітніх шкіл», «Українська мова: довідник»;

4) удосконалення методики проведення практичних і лабораторних занять: «Завдання для занять з української мови: методичні рекомендації»;

5) методика написання контрольних робіт і складання державного іспиту з української мови: «Сучасна українська літературна мова: тематика контрольних робіт» (у трьох частинах), «Державний екзамен з української мови та методики її викладання: програма»;

б) актуальні проблеми організації педагогічної практики: «Педагогічна практика студентів факультету підготовки вчителів початкових класів: методичні поради» тощо.

Наполегливий викладач повсякчас перебувала в пошуках найефективніших форм роботи зі студентами. Так, наприклад, вона започаткувала роботу студентів із нагромадження дидактичного матеріалу з методики навчання української мови для майбутньої роботи. Кожен студент наповнював «Скриньку молодого вчителя», складниками якої були програма з української мови для загальноосвітніх навчальних закладів; узагальнені таблиці з української мови; зразки усіх видів планування шкільного курсу мови, позаурочної роботи вчителя-словесника; плани-конспекти уроків та їх рецензії; дидактичний матеріал з усіх тем курсу мови; методичні

посібники і т. ін.

Формування творчої компетентності студентів філологічних факультетів – один із шаблів діяльності професора. Тому в статтях «Мовна гра як засіб вироблення навичок самовираження учителя» і «Мовні ігри як засіб самореалізації особистості» Надія Яківна досліджувала питання використання на уроках української мови мовних ігор.

Узагальненою працею з означеного аспекту став методичний посібник «Мовні ігри». Н. Грипас зазначала: «Правильно організована мовна гра – не забава, а серйозна праця, спрямована на розвиток інтелектуальних сил дитини» [1, с. 3]. У посібнику сформульовані принципи застосування мовної гри на уроках української мови: добір естетично досконалого дидактичного матеріалу, який би був для учнів взірцевим у творенні власних текстів; фронтальне охоплення мовною грою учнів класу; систематичність у використанні тощо. Складниками посібника є загальні ігри, які застосовуються при вивченні будь-якого розділу, та ігри за розділами «Загальні відомості про мову», «Діалог», «Звуки і букви», «Слово», «Речення», «Текст». До кожної гри визначено мету, матеріал, завдання, правила і перебіг, подано текст і систему визначень теми, опорні слова до текстів і докладні методичні поради тощо.

Плідно працювала Надія Грипас у співавторстві з доктором філологічних наук, професором Марією Плющ. Вагомим внеском у лінгводидактику вищої школи є їх спільні праці – підручники «Сучасна українська літературна мова» і «Українська мова. Фонетика. Орфографія. Морфологія», навчальний посібник для студентів філологічних спеціальностей «Грамматика української мови в таблицях» тощо.

Ретельно підготовлений посібник «Структура складного речення в сучасній українській літературній мові» дозволив ефективно організовувати самостійну роботу студентів на кожному практичному і лабораторному занятті з синтаксису сучасної української літературної мови.

До того ж, видання забезпечило вчителів української мови і літератури дидактичним матеріалом з синтаксису складного речення, дібраним із урахуванням культурологічного принципу.

Отже, професор Грипас Надія Яківна у своїх студіях порушувала питання оновлення методики навчання української мови, досліджувала проблеми підготовки вчителя-словесника і викладача-філолога. Вона була найбільш залюбленою в методичні аспекти лінгвістики тексту й формування комунікативної компетентності школярів і студентів.

Список використаних джерел

1. Грипас Н.Я. Мовні ігри: методичний посібник для вчителів / Н.Я.Грипас. – Кам'янець-Подільський : Науково-видавничий відділ Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту, 1996. – 92 с.
2. Грипас Н.Я. Робота над текстом на уроках мови в 4–6 класах : посібник для вчителя / Н.Я.Грипас. – К. : Рад. школа, 1988. – 112 с.